

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет біології, географії та екології
Кафедра географії та екології

РЕГІОНАЛЬНІ ВІДМІНИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО
ПОСТУПУ УКРАЇНИ ТА МЕТОДИЧНІ
ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ЇХ У ШКІЛЬНОМУ
КУРСІ ГЕОГРАФІЇ

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 05-414 групи

Спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)

Освітньо-професійної програми

«Середня освіта (Географія)»

Сінкевич Олена Вікторівна

Керівник: к.соціол.н., доцент Коробов В.К.

Рецензент к.б.н., доцент Бесчасний С.П.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	2
Розділ 1. Теоретичні основи дослідження регіональних відмін євроінтеграційного поступу України	6
1.1. Сутність і теоретичний зміст регіональних відмін	6
1.2. Чинники регіональних відмін	10
1.3. Вимірювання регіональних відмін. З допомогою Індексу євроінтеграційного поступу регіонів України	11
Розділ 2. Методичні особливості вивчення регіональних відмін євроінтеграційного поступу України у шкільному курсі географії ...	28
2.1. Аналіз результатів опитування учнів 9 класу	28
2.2. Аналіз навчальних програм та підручників шкільного курсу географії	30
2.3. Методичні особливості вивчення теми «Регіональні відміни євроінтеграційного поступу України» у шкільному курсі географії	31
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38
ДОДАТКИ	
Додаток А	42

ВСТУП

Актуальність теми, яка присвячена вивченню процесів економічної інтеграції України з ЄС зумовлена по-перше, принциповим, стратегічним вибором Україною шляху розвитку у напрямку приєднання до Європейського Союзу, по-друге, обранням нашою державою і нашим народом такого варіанту суспільно-економічних реформ, які передбачають ствердження в суспільстві норм, цінностей і суспільних практик європейського зразка. Стратегічна мета регіонального розвитку полягає перш за все в модернізації економіки областей-регіонів України. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає використання з цією метою таких ресурсів, як нарощування обсягів торгівлі з ЄС, посилення привабливості регіонів для іноземних і внутрішніх інвестицій для подальшого виробництва продукції на експорт до ЄС та на інші ринки світу, а також реформування регулювання економіки на регіональному рівні відповідно до передової європейської практики [1, 267] Реалізація мети і завдань євроінтеграції України, поставлених в Угоді про асоціацію відбувається поступово, послідовно і осмислено, згідно з розроблених і затверджених Урядом України планів заходів. Системні економічні реформи визначені Порядком денним асоціації (ПДА) [2] з дотриманням Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на 2014-2017 та Плану заходів з імплементації розділу IV “Торгівля і питання, пов’язані з торгівлею” Угоди про асоціацію між Україною на 2016-2019 роки [3].

Актуальність теми також зумовлена тим, що питання вивчення процесів економічної інтеграції України з ЄС, зокрема, на регіональному рівні недостатньо вивчаються в школі на уроках географії, вчителі не мають досвіду і необхідних методичних рекомендацій.

Об'єктом вивчення дипломної роботи є освітній процес в закладах загальної і середньої освіти. процес економічної євроінтеграції регіонів України.

Предмет дослідження – методичні особливості вивчення регіональних відмін євроінтеграційного поступу України. Проблема, яка є предметом дослідження, полягає у відсутності розроблених та впроваджених механізмів оцінки та моніторингу процесів євроінтеграції, основаних на системі адекватних показників – індикаторів цілей економічної інтеграції.

Мета дипломної роботи – зробити нарис розробки методичного інструментарію, здатного здійснити порівняльну оцінку прогресу регіонів України у поглибленні економічної інтеграції з ЄС. Розробка такого нарису полягає у виконанні завдань аналізу показників процесу створення в регіонах України найбільш сприятливих інституційних умов для розгортання євроінтеграційних процесів в торговельно-економічній сфері. І на цій основі – розробити методичні рекомендації вчителю щодо вивчення цієї теми в шкільному курсі географії. Розробка такого нарису полягає у виконанні завдань аналізу показників процесу створення в регіонах України найбільш сприятливих інституційних умов для розгортання євроінтеграційних процесів в торговельно-економічній сфері. Проблема, яка є предметом дослідження, полягає у відсутності розроблених та впроваджених методичних рекомендацій вчителю, основаних на системі адекватних показників – індикаторів економічної євроінтеграції регіонів України.

Завдання дипломної роботи:

1. Розглянути сутність, теоретичний зміст і чинники регіональних відмін стосовно процесу євроінтеграції регіонів України,
2. Розглянути вимірювання регіональних відмін з допомогою індексу євроінтеграційного поступу
3. На основі аналізу програм і підручників з шкільного курсу географії для 9 класу вивчити . методичні особливості вивчення регіональних відмін

євроінтеграційного поступу України у шкільному курсі географії і розробити відповідні методичні рекомендації.

Стан вивченості проблеми. Міжрегіональна диференціація економічного розвитку характерна для багатьох держав. Відомими вченими-економістами Г. Мюрдалем, А. Маршаллом, Ф. Перру та ін. показана необхідність вивчення умов і потенціалу економічного розвитку різних територій країни, що зумовлює ефективність реалізованих на практиці національних соціально-економічних програм.

Практичне значення одержаних результатів: система запропонованих методичних рекомендацій може бути використана вчителями географії загальноосвітніх навчальних закладів під час вивчення теми на уроці з географії в курсі «Україна і світове господарство» в темі «Національна економіка і світове господарство», питання «економічні інтеграційні утворення» і «євроінтеграція регіонів України». в 9 класі загальноосвітньої школи та студентами під час проходження педагогічної практики.

Структура роботи. Робота складається зі Вступу, двох розділів. Висновків і списку літератури. У вступі розкрито актуальність теми, в Розділі 1 – розкрито теоретичні основи дослідження регіональних відмін євроінтеграційного поступу України, в Розділі 2 - Методичні особливості вивчення регіональних відмін євроінтеграційного поступу України у шкільному курсі географії

Висновки містять методичні рекомендації щодо вивчення теми у шкільному курсі географії.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ВІДМІН ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ

1.1. Сутність і теоретичний зміст регіональних відмін

Теоретичну основу дипломної роботи складають праці українських і зарубіжних вчених з проблем міжрегіональної економічної диференціації, євроінтеграційного поступу і методики викладання шкільного курсу географії.

Теоретико-методологічною основою дослідження послужив системний підхід до вивчення особливостей формування міжрегіональної диференціації. У дипломній роботі використані концепції економічного зростання, регіонального розвитку, представлені в класичних і сучасних дослідженнях російських і зарубіжних вчених..

Диплома робота підготовлена за результатами участі авторки у 2020 році у реалізації нового етапу масштабного проекту по розробці Індексу Євроінтеграційного Економічного Поступу є інструментом для порівняльного оцінювання ступеня зближення регіональних економічних систем України, до складу якого входять індикатори глибини торговельно-економічних зв'язків регіону з ЄС та індикатори рівня інституційної підтримки, яку обласні державні адміністрації мають забезпечувати для підтримання євроінтеграційного поступу. Даний інструмент був розроблений Поліським фондом та застосований у співпраці з Асоціацією регіональних аналітичних центрів для всіх регіонів України. В Херсоні співвиконавцем проекту є Херсонська міська громадська організація «Центр досліджень південноукраїнського прикордоння», керівником якої є науковий керівник курсової роботи, доцент кафедри географії та екології Коробов В.К.

В роботі використані результати розрахунку Індексу Євроінтеграційного Економічного Поступу по Україні та областях за 2014 – 2016 роки [4]. Проект «Індекс Євроінтеграційного Економічного Поступу: оцінка економічних реформ в регіонах України на шляху до впровадження зони вільної торгівлі з ЄС», реалізується Поліським фондом міжнародних та регіональних досліджень (м. Чернігів) у партнерстві з Асоціацією регіональних аналітичних центрів. Херсонський «Центр досліджень південноукраїнського прикордоння» є членом Асоціації регіональних аналітичних центрів і регіональним виконавцем проекту. Реалізація проекту стала можливою в рамках ініціативи «Просування реформ в регіони» Інституту економічних досліджень та політичних консультацій (м. Київ) та «Європейської правди» за сприяння Європейського Союзу (<http://ec.europa.eu/europeaid>).

яка присвячена питанням викладання знань щодо процесів економічної інтеграції України з ЄС у шкільному курсі географії зумовлена по-перше, цивілізаційним, стратегічним вибором Україною шляху розвитку у напрямку приєднання до Європейського Союзу, по-друге, обранням нашим суспільством такої моделі суспільно-економічних реформ, які передбачають ствердження в суспільстві способу життя європейського зразка. Стратегічна мета регіонального розвитку полягає перш за все в модернізації економіки областей України за європейським зразком і у тісній співпраці з країнами Європейського Союзу. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає використання з цією метою таких ресурсів, як нарощування обсягів торгівлі з ЄС, посилення привабливості регіонів для іноземних і внутрішніх інвестицій для подальшого виробництва продукції на експорт до ЄС та на інші ринки світу, а також реформування регулювання економіки на регіональному рівні відповідно до передової європейської практики [1, 267] Реалізація мети і завдань євроінтеграції України, поставлених в Угоді про асоціацію відбувається поступово, послідовно і осмислено, згідно з розроблених і затверджених Урядом України планів заходів. Системні економічні реформи

визначені Порядком денним асоціації (ПДА) [2] з дотриманням Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на 2014-2017 та Плану заходів з імплементації розділу IV “Торгівля і питання, пов’язані з торгівлею” Угоди про асоціацію між Україною на 2016-2019 роки [3] . Дипломна робота підготовлена за результатами участі авторки у 2020 році у реалізації нового етапу масштабного міжнародного проекту по розробці Індексу Євроінтеграційного Економічного Поступу, який є інструментом для порівняльного оцінювання ступеня зближення регіональних економічних систем України, до складу якого входять індикатори глибини торговельно-економічних зв’язків регіону з ЄС та індикатори рівня інституційної підтримки, яку обласні державні адміністрації мають забезпечувати для підтримання євроінтеграційного поступу. Даний інструмент був розроблений Поліським фондом міжнародних і регіональних досліджень та застосований у співпраці з Асоціацією регіональних аналітичних центрів для всіх регіонів України. В Херсоні співвиконавцем проекту є Херсонська міська громадська організація «Центр досліджень південноукраїнського прикордоння», керівником якої є науковий керівник дипломної роботи, доцент кафедри географії та екології Коробов В.К. В роботі використані результати розрахунку Індексу Євроінтеграційного Економічного Поступу по Україні та областях за 2014 – 2016 роки [4]. Проект «Індекс Євроінтеграційного Економічного Поступу: оцінка економічних реформ в регіонах України на шляху до впровадження зони вільної торгівлі з ЄС», реалізується Поліським фондом міжнародних та регіональних досліджень (м. Чернігів) у партнерстві з Асоціацією регіональних аналітичних центрів. Херсонський «Центр досліджень південноукраїнського прикордоння» є членом Асоціації регіональних аналітичних центрів і регіональним виконавцем проекту. Реалізація проекту стала можливою в рамках ініціативи «Просування реформ в регіони» Інституту економічних досліджень та політичних консультацій (м. Київ) та «Європейської правди» за сприяння Європейського Союзу

(<http://ec.europa.eu/europeaid>). В дипломній роботі використані матеріали Поліського фонду міжнародних і регіональних досліджень, де викладені результати колективної роботи активістів громадських організацій України – членів Асоціації регіональних аналітичних центрів [8]. Тема дипломної роботи пов'язана з процесом європейської інтеграції України та включенням цієї теми у навчальний процес у загальноосвітніх навчальних закладах України. Актуальність теми зумовлена домінантою суспільної трансформації України у напрямку вступу до Європейського Союзу і утвердження в українському суспільстві європейських стандартів. Питання євроінтеграційного поступу України – це питання, яке стосується життя громадян України, їх майбутнього. Підписавши угоду про Асоціацію з ЄС, Україна зробила цивілізаційний і інтеграційний вибір, ефективність якого залежить зокрема від поінформованості громадян щодо особливостей і завдань цього вибору, їх компетентної участі у цьому процесі. Є актуальна потреба в тому, щоб навчати учнів середньої школи основам євроінтеграції, готувати їх до участі у цьому процесі в недалекому майбутньому. Тому актуальність дипломної роботи полягає по-перше в тому, щоб показати сутність і особливості євроінтеграційного поступу регіонів України, а по-друге, на основі аналізу шкільних підручників і програм дати методичні рекомендації вчителям географії по викладанню теми євроінтеграційного поступу регіонів України.

Методологічну основу роботи склав арсенал сучасних методів наукового пізнання, включаючи системно-аналітичний (узагальнення, зіставлення, систематизація, аналогія та ін.) і економіко-статистичний (індексний аналіз).

Зроблено висновок, що для комплексної інтегрованої оцінки феномену регіональної асиметрії необхідно використовувати такий методологічний потенціал підходу до аналізу соціально-економічної нерівності, який заснований на побудові рейтингів (комплексних оцінок) розвитку регіонів України.

Сутність міжрегіональної диференціації полягає в неоднаковому рівні економічного розвитку регіонів, який вимірюється перш за все валовим регіональним продуктом (ВРП). Міжрегіональна диференціація означає, що є слабкі і сильні регіони. Вона є у всіх країнах, є вона і в Україні. Питання не в тому. Щоб її ліквідувати – це неможливо і неправильно, тому що в неї є і позитивна сторона: вона заставляє слабкі регіони підтягуватись до рівня сильних. Багато залежить від регіональної політики центру, спрямованої на міжбюджетне вирівнювання регіонів. На це спрямована і реформа децентралізації, яка здійснюється в Україні.

1.2. Чинники регіональних відмін

На територіальну диференціацію рівня економічного добробуту, що характеризується порівняльним середнім показником валового наявного доходу, безпосередньо впливають регіональні відмінності в рівнях продуктивності суспільної праці та загального безробіття, частці економічно активного населення в сумарній його чисельності, а також відмінності в кінцевих результатах територіальної міграції капіталу, доходів домогосподарств і міжрегіонального перерозподілу центром фінансових ресурсів.

Необхідною умовою скорочення існуючої міжрегіональної економічної диференціації є формування системи взаємовигідного міжрегіонального товарообміну на основі послідовного підвищення ступеня збалансованості та еквівалентності міжрегіональних зв'язків, що визначається раціональним і стійким розвитком в регіонах галузей їх економічній спеціалізації.

Перспективи сталого соціально-економічного розвитку українських регіонів на цьому етапі розвитку у визначальній мірі залежать від динаміки ефективності суспільного виробництва і, перш за все, підвищення

продуктивності суспільної праці, що характеризує якість їх (регіонів) економічного зростання.

Випереджаючі темпи зростання продуктивності праці в порівняно слабших регіонах України можуть бути досягнуті, з одного боку, за рахунок впровадження нових технологій і реструктуризації діючих підприємств в традиційних галузях спеціалізації, і, з іншого боку, шляхом кардинальної структурної перебудови економіки цих регіонів і підвищення загального ступеня її диверсифікації на основі створення спеціалізованих і комплексуються підприємств в нових галузях.

Чинники міжрегіональної диференціації:

- історичні причини, характер і особливості історичного розвитку.
- територіальні чинники – потенціал регіону (науково-технічний, виробничий, інноваційний).
- ємність регіонального ринку.
- розвиненість інфраструктури (виробничої, транспортної, соціальної,
- забезпеченість ресурсами (трудовими, природними, енергетичними,
- завершеність реформ
- наявність механізму регулювання економічного розвитку.

1.3. Вимірювання регіональних відмін з допомогою Індексу євроінтеграційного поступу регіонів України

Розрахований в рамках проекту Індекс євроінтеграційного економічного поступу (ІЄЕП) – інтегральна величина, що відображає перебіг двох відносно відокремлених та водночас взаємопов'язаних процесів: поглиблення торговельно-економічних зв'язків регіонів України з ЄС, яке розраховується на основі агрегування одиничних показників, котрі відображають досягнення першочергових завдань торговельно-економічної інтеграції з ЄС. Розрахунок індексу проводився на основі розробленого експертами Поліського фонду міжнародних і регіональних досліджень

«Теоретико-методологічного обґрунтування побудови Індексу євроінтеграційного економічного поступу у регіональному вимірі». [30].

Торговельно-економічним відносинам як ключовій складовій економічної інтеграції присвячена основна частина Угоди про Асоціацію у форматі ПВЗВТ. Її зміст формують положення, спрямовані на вирішення питань, критично важливих для розвитку економічного співробітництва України та країн ЄС, включаючи лібералізацію торговельно-економічних відносин та сприяння удосконаленню відповідної інституційної структури. Свідченням успішного впровадження положень Угоди про асоціацію/ПВЗВТ у національній економіці слугуватиме не лише відкриття до ступу до ринку ЄС, але й його освоєння вітчизняними підприємствами за рахунок стимулювання глибоких зрушень у вітчизняному бізнес-середовищі, підвищення конкурентоспроможності та ефективності українських суб'єктів підприємницької діяльності, зростання обсягу іноземних інвестицій, передусім з ЄС.

Для вимірювання цих процесів запропоновано субіндекс глибини торговельно-економічних зв'язків регіону з ЄС. Він включає показники, що характеризують різні аспекти стану й динаміки торговельних та фінансово-інвестиційних взаємозв'язків між регіонами України та ЄС під впливом інтеграційних процесів.

Класичним способом оцінки масштабів торгівлі між регіонами України та ЄС є використання показників експортної квоти, питомої ваги експорту/імпорту до/з країн ЄС у загальному обсязі експорту/імпорту регіону та ін.

Ці показники є кількісними індикаторами забезпечення вільного доступу товарів та послуг українського походження до країн Європейського Союзу та навпаки як однієї із умов функціонування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС

Показник 1 - Питома вага експорту товарів до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону, %

Розраховується за формулою:

$$ПВТ_E^{EC} = \frac{E_m^{EC}}{E_m}, \quad (1.1)$$

де E_m^{EC} – обсяг експорту товарів до ЄС з регіону,

E_m – обсяг сукупного експорту товарів з регіону

Дані обсягу експорту отримані з відкритих джерел Державних органів статистики.

Показник-2 – Питома вага імпорту товарів з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону, % (ПВТ)

Розраховується за формулою:

$$ПВТ_I^{EC} = \frac{I_m^{EC}}{I_m} \quad (1.2)$$

де I_{EC} – обсяг імпорту товарів з ЄС до регіону,

I_m – обсяг сукупного імпорту товарів до регіону

Дані обсягу імпорту отримані з відкритих джерел Державних органів статистики.

Показник 3 – Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі експорту регіону, % (ПВП)

Розраховується за формулою:

$$ПВП_E^{EC} = \frac{E_n^{EC}}{E_n} \quad (1.3.)$$

де E_n^{EC} – обсяг експорту послуг до ЄС з регіону, E_n – обсяг сукупного експорту послуг регіону

Показник 4 – Питома вага імпорту послуг з країн ЄС в загальному обсязі імпорту регіону, % (ПВП)

Розраховується за формулою:

$$ПВП_I^{EC} = \frac{I_n^{EC}}{I_n}, \quad (1.4)$$

де I_n^{EC} – обсяг імпорту послуг з ЄС до регіону; I_n – обсяг сукупного імпорту послуг до регіону

Наступні показники відображають динаміку торгівлі регіонів за країнами ЄС:

Показник 5 – Середньорічний темп зростання експорту регіону до країн ЄС (за останні три роки) (T_E^{EC})

Розраховується за формулою:

$$\overline{T_E^{EC}} = \sqrt{\frac{E_3^{EC}}{E_1^{EC}}}, \quad (1.5)$$

E_3^{EC} – обсяг експорту з регіону до ЄС у 3-му з досліджуваних років;
 E_1^{EC} – обсяг експорту з регіону до ЄС у 1-му з досліджуваних років

Показник 6 – Середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС (за останні три роки) (T_I^{EC})

Розраховується за формулою:

$$\overline{T_I^{EC}} = \sqrt{\frac{I_3^{EC}}{I_1^{EC}}}, \quad (1.6)$$

I_3^{EC} – обсяг імпорту до регіону з ЄС у 3-му з досліджуваних років; I_1^{EC} – обсяг імпорту до регіону з ЄС у 1-му з досліджуваних років.

Показник 7 – Частка експорту з регіону до ЄС (φ_E^{EC})

Розраховується за формулою:

$$\varphi_E^{EC} = \frac{E^{EC}}{ВРП}, \quad (1.7)$$

ВРП – валовий регіональний продукт.

Цей показник відображає ступінь залежності регіональної економіки від збуту товарів на ринку ЄС.

Показник 8. – Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС ($K_{ЗТО}^{EC}$)

Розраховується за формулою:

$$K_{зго}^{ec} = \frac{E^{ec} + I^{ec}}{ВРП}, \quad (1.8)$$

Цей показник відображає торговельну відкритість регіону ЄС

Показник 9 – Індекс проникнення імпорту з ЄС (I_{III}^{ec})

Розраховується за формулою:

$$I_{III}^{ec} = \frac{I^{ec}}{ВРП + (E - I)}, \quad (1.9)$$

E – обсяг сукупного експорту до регіону; I – обсяг сукупного імпорту з ЄС до регіону

Цей показник показує, наскільки імпорт з ЄС задовольняє внутрішній попит регіону.

Показник 10. – Індекс внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС (IBT^{ec}) (розраховується як середнє арифметичне з часткових індексів за товарами та послугами IBT_i^{ec})

Розраховується за формулою:

$$IBT_i^{ec} = 1 - \frac{|E_i^{ec} - I_i^{ec}|}{E_i^{ec} + I_i^{ec}}, \quad (1.10)$$

де E_i^{ec} – експорт товару чи послуги і-го виду до ЄС з регіону; I_i^{ec} – імпорт товару чи послуги і-го виду з ЄС

Цей показник показує “якість” інтеграції економіки регіону з ЄС. За рівнем внутрішньогалузевої торгівлі товарами чи послугами визначається “якість” інтеграції економіки регіону з ЄС, оскільки чим більше розвиненим в технічному та економічному плані є регіон, тим вищою буде питома вага внутрішньогалузевої торгівлі товарами чи послугами у його товарообігу з ЄС. Розвиток внутрішньогалузевої торгівлі стимулює обмін новими технологіями з ЄС та сприяє економічному зростанню регіону

Показник 11. – Кількість підприємств промисловості, яким надано право експорту продукції тваринництва до країн ЄС, відносно до загальної кількості підприємств тваринництва регіону ($PE_{харч}^{ec}$)

Розраховується за формулою:

$$PE_{харч}^{ЕС} = \frac{P_{харч}^{ЕС}}{P_{харч}}, \quad (1.11)$$

де $P_{харч}^{ЕС}$ – кількість підприємств промисловості, яким надано право експорту харчової продукції до країн ЄС; $P_{харч}$ – загальна кількість підприємств харчової промисловості регіону.

Джерела статистичних даних – дані Європейського Союзу і Державної служби статистики [5].

Цей показник відображає, яка частка підприємств регіону випускає продукцію, що відповідає вимогам ЄС та користується попитом серед європейських споживачів

Показник 12. – Середньорозрахункова вартість розмитнення при імпорті в Україну в розрізі митниць (за товарними групами, що мають найвищу питому вагу імпорту з ЄС до України)

Цей показник відображає сприятливість середовища здійснення митних формальностей для імпортерів.

Дані Державної фіскальної служби України, Державної служби статистики.

Показник 13. – Кількість схвалених (уповноважених) експортерів відносно до загальної кількості експортерів регіону ($K_{Експор}^{Схв}$).

Розраховується за формулою:

$$K_{Експор}^{Схв} = \frac{Q_{Експор}^{Схвал}}{Q_{Експор}}, \quad (1.12)$$

Джерело інформації: Дані Державної фіскальної служби України, інформація з бази даних українських експортерів [6].

Наступні показники (14-17) – індикатори рівня взаємодії регіонів з ЄС в інвестиційній сфері. Дозволяють порівняти регіони за рівнем значущості взаємних інвестиційних потоків.

Показник 14. – Частка прямих інвестицій нерезидентів з ЄС в області у загальному обсязі інвестицій, що надійшли за рік ($III_{ex}^{EC}(\%)$)

Розраховується за формулою:

$$III_{ex}^{EC}(\%) = \frac{III_{ex}^{EC}}{III_{ex}} \cdot 100\%, \quad (1.13)$$

де III_{ex}^{EC} – обсяг прямих іноземних інвестицій нерезидентів з ЄС в області; III_{ex} – сукупний обсяг прямих іноземних інвестицій, що надійшли до області за рік

Показник 15. – Частка прямих інвестицій, що здійснені з області за рік в економіку країн ЄС у загальному обсязі інвестицій, що здійснені з області за рік ($III_{вих}^{EC}(\%)$).

Розраховується за формулою:

$$III_{вих}^{EC}(\%) = \frac{III_{вих}^{EC}}{III_{вих}} \cdot 100\%, \quad (1.14)$$

де $III_{вих}^{EC}$ – обсяг прямих іноземних інвестицій в ЄС з області за рік; $III_{вих}$ – сукупний обсяг прямих іноземних інвестицій з області за рік.

Показник 15 – Коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЄС (K_{IB})

Розраховується за формулою:

$$K_{IB} = \frac{III_{ex}}{ВРП} \cdot 100\%, \quad (1.15)$$

де III – прями інвестиції з ЄС в регіон; $ВРП$ – валовий регіональний продукт.

Показник 16. – Коефіцієнт інвестиційної відкритості регіону для ЕС (K_{IB}).

Розраховується за формулою:

$$K_{IB} = \frac{III_{ex}}{ВРП} \cdot 100\%, \quad (1.16)$$

де PII – прями інвестиції з ЄС в регіон; $ВРП$ – валовий регіональний продукт.

Показник 17. – Показник грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, у % до ВРП ($ГП_{ВРП}^{ЄС}$).

Розраховується за формулою:

$$ГП_{ВРП}^{ЄС} = \frac{ГП^{ЄС}}{ВРП}, \quad (1.17)$$

де $ГП^{ЄС}$ – обсяг грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону [30].

Недоліком методу є той факт, що на зміну цих показників впливатиме також зміна в показниках зовнішньої торгівлі регіону з іншими країнами світу, незалежно від реального поглиблення інтеграції. Це зумовлює необхідність використання ряду додаткових індексів, що є модифікаціями показників взаємної торгівлі регіонів з ЄС. Серед них: індекс проникнення імпорту, індекс внутрішньогалузевої спеціалізації, індекс внутрішньогалузевої торгівлі.

Показники субіндексу інституційної підтримки євроінтеграційного поступу.

Тоді як перший процес (торгівля і інвестиції) відображає зростання торговельно-економічної взаємозалежності між регіонами України та ЄС, другий процес показує ступінь інституційної підтримки, яку кожен з регіонів України забезпечує для підтримання євроінтеграційного поступу. Індекс передбачає, що розширення торговельно-економічних зв'язків та сприятливе інституційне середовище взаємно підсилюють один одного.

Субіндекс інституційної підтримки євроінтеграційного поступу базується на вимірюванні якості інституційного середовища для реалізації проєвропейських реформ в торговельно-економічній сфері та управління цим процесом на регіональному рівні. Незважаючи на те, що ані за Угодою про Асоціацію, ані за Планом імплементації не має будь-яких конкретних вимог щодо того, яким саме чином органи місцевої влади мають забезпечувати

підтримку проєвропейських реформ економічного спрямування, для забезпечення їх успішної реалізації регіональна політика має забезпечувати функціональну повноту та збалансованість нормативно-правової, адміністративно-структурної, ресурсної, консультативної та інформаційної компонент, що мають відношення до економічної інтеграції з ЄС.

Оцінка інституційної підтримки євроінтеграційного поступу виступає складнішою задачею з наступних причин: по-перше, через відсутність чітких та однозначних критеріїв діяльності регіональних інституційних структур (зокрема, через множинність цілей регіональної економічної політики); по-друге, у зв'язку з необхідністю кількісного вираження якісних характеристик інституційної підтримки.

Найпростіший підхід пов'язаний з пошуком кількісних показників, що описують діяльність інституційних структур. До них можна віднести, наприклад, кількість організованих та проведених органами місцевої влади тренінгів, семінарів, конференцій, засідань за круглим столом з питань виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС або кількість укладених угод про співпрацю між органами місцевої влади та відповідних структурами ЄС, кількість навчальних візитів державних службовців та ін. Однак очевидно, що описувані показники можуть дати лише обмежене уявлення про якість інституційного середовища для імплементації проєвропейських реформ.

Одним із способів вирішення проблеми є використання різноманітних порядкових шкал, сформованих на основі опитування експертів або змістовного аналізу відповідних нормативно-правових актів, веб-ресурсів (на відміну від вищезгаданого формального аналізу підрахунку чисельності укладених угод). Дамо характеристику 11 показників вказаного субіндексу.

Показник 1 – Наявність посадових осіб, на яких офіційно покладена відповідальність за виконання завдань, визначених планами заходів.

Згідно з п. 3 Розпорядження КМУ від 17.09.2014 р. № 847-р “Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та

Європейським Союзом...” керівники місцевих органів виконавчої влади зобов’язані визначити з числа своїх заступників та керівників структурних підрозділів апарату осіб, відповідальних за виконання завдань, визначених планами заходів.

Джерело інформації: Дані з веб-сайтів обласних державних адміністрацій, інформаційні запити [31].

Розрахунки: Так – 1 бал, Ні – 0 балів.

Показник 2 – Публікація обласного плану заходів щодо імплементації Угоди про асоціацію та звіту з

Розрахунки: Так – 1 бал, Ні – 0 балів

Показник 3 – Публікація звіту з виконання цього обласного плану заходів щодо імплементації Угоди про асоціацію за рік.

Розрахунки: Так – 1 бал, Ні – 0 балів

Показники 2 і 3 визначаються згідно з п. 2 Розпорядження КМУ від 17.09.2014 р. № 847-р “Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС” обласні держадміністрації зобов’язані подавати щокварталу Кабінетові Міністрів України інформацію про стан виконання планів заходів для проведення Урядовим офісом з питань європейської інтеграції моніторингу ефективності його виконання та підготовки відповідних пропозицій.

Джерело інформації – моніторинг веб-сайтів обласних державних адміністрацій.

Показник 4 – Індекс інформаційної підтримки економічного вектору європейської інтеграції регіону; Інтегральний індекс, розрахований як середнє арифметичне з перелічених складових:

– наявність загальної інформації про співпрацю України-ЄС (так – 1, ні – 0);

– інформування про проведення в області подій/заходів/ініціатив, пов’язаних з економічною тематикою європейської інтеграції (так – 1, ні – 0);

– наявність практичних рекомендацій для виробників, які бажають експортувати свої товари до ЄС (або посилання на відповідні ресурси) (так – 1, ні – 0);

– актуальність інформації щодо законів, ухвалених у сфері євроінтеграції, а також рішень та постанов місцевих органів влади (шкала від 0 до 1).

Джерело інформації: Моніторинг веб-сайтів обласних державних адміністрацій на предмет висвітлення ними процесу європейської інтеграції.

Показник 5 – Кількість реалізованих проектів в рамках технічної допомоги Європейського Союзу (наприклад, Support to Ukraine's Regional Development Policy та ін.), відносно чисельності населення регіону ($PP_{нас}^{ЄС}$).

Розраховується за формулою:

$$PP_{нас}^{ЄС} = \frac{PP^{ЄС}}{Ч_{нас}}, \quad (1.18)$$

PP – кількість реалізованих проектів в рамках технічної допомоги Європейського Союзу у регіоні; $Ч_{нас}$ – чисельність населення регіону

Джерело інформації: Мінрегіонбуд, регіональні стратегії та звіти про їх виконання, звіти ЄС.

У контексті євроінтеграційних прагнень Україна приділяє особливу увагу практичному наповненню галузевої співпраці з Європейським Союзом, а також наближенню до ефективних форм взаємодії з євроінституціями та країнами-членами ЄС у рамках тематичних програм Євросоюзу та програм допомоги. Згідно з Державною Стратегією регіонального розвитку на період до 2020 р., Ціль 1 “Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів”, одним із завдань визначено підвищення ефективності використання зовнішньої допомоги ЄС у рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм”. Крім того, Ціль 3 “Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку” включає серед іншого завдання щодо забезпечення фінансової підтримки регіонального розвитку в рамках

програм міжнародної співпраці, зокрема за рахунок коштів ЄС у рамках Європейського інструменту сусідства . Виходячи з цього, в якості індикаторів інституційної підтримки євроінтеграційних реформ у регіонах можуть бути показники, що характеризують проекти, реалізовані на регіональному рівні у рамках програм технічної допомоги, секторальної бюджетної підтримки, фінансової допомоги ЄС.

Показник 6 – Питомий обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, євро / на душу населення ($\Phi D_{нас}^{ЄС}$)

Розраховується за формулою:

$$\Phi D_{нас}^{ЄС} = \frac{\Phi D^{ЄС}}{Ч_{нас}}, \quad (1.19)$$

ΦD – обсяг фінансування у рамках технічної допомоги ЄС у регіоні, євро; $Ч$ – чисельність населення регіону

Показник 7 – Кількість організованих та проведених органами місцевої влади заходів (тренінгів, семінарів, конференцій, засідань за круглим столом) з економічних питань виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, відносно кількості державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування. Відповідно до Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною на 2014 – 2017 р. органи місцевої влади є відповідальними за організацію та проведення тренінгів, семінарів, конференцій, засідань за круглим столом з питань виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Розраховується за формулою:

$$K_{Антикор} = \frac{Q_{Антикор}}{Q_{СЗЕД}}, \quad (1.20)$$

де $Q_{Антикор}$ – кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс “Пульс” у розрізі зон діяльності митниці у регіоні; $Q_{СЗЕД}$ – кількість суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону.

Джерело інформації: моніторинг веб-сайтів обласних державних адміністрацій, Державна служба статистики.

Показник 8 – Кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс “Пульс” у розрізі зон діяльності митниці у регіоні, відносно кількості суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону ($K_{\text{Антикор}}$).

Розраховується за формулою:

$$K_{\text{Антикор}} = \frac{Q_{\text{Антикор}}}{Q_{\text{СЗЕД}}}, \quad (1.21)$$

де $Q_{\text{Антикор}}$ – кількість звернень фізичних та юридичних осіб, що надійшли на антикорупційний сервіс “Пульс” у розрізі зон діяльності митниці у регіоні; $Q_{\text{СЗЕД}}$ – кількість суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності регіону.

Згідно із Планом заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на 2014–2017 роки (п.360), на місцеві органи виконавчої влади покладено обов’язок забезпечити: укладення договорів про двостороннє співробітництво з питань розвитку сільського зеленого туризму між областями України та відповідними адміністративно-територіальними одиницями держав - членів ЄС, організацію та проведення тренінгів для сільського населення, відповідних конференцій, засідань за круглим столом, семінарів із залученням експертів ЄС, організацію навчальних поїздок до держав-членів ЄС. Цим питання присвячені наступні показники 9 – 11:

Показник 9 – Кількість укладених договорів про двостороннє співробітництво з питань розвитку сільського зеленого туризму між областю та відповідними адміністративно-територіальними одиницями держав-членів ЄС, відносно чисельності населення регіону ($K_{\text{оз}}^{\text{ЄС}}$).

Розраховується за формулою:

$$K_{дог.}^{ЕС} = \frac{Q_{дог.}^{ЕС}}{Ч_{нас}}, \quad (1.22)$$

де $Q_{дог.}^{ЕС}$ – кількість укладених договорів про двостороннє співробітництво з питань розвитку сільського зеленого туризму між областю та відповідними адміністративно-територіальними одиницями держав-членів ЄС; $Ч_{нас}$ – чисельність населення регіону.

Джерело інформації: моніторинг веб-сайтів обласних державних адміністрацій, інформаційні запити, Державна служба статистики.

Показник 10 – Кількість організованих органами місцевої влади навчальних поїздок з тематики сільського зеленого туризму до держав-членів ЄС, відносно чисельності населення регіону ($K_{навч.п.}^{ЕС}$).

Розраховується за формулою:

$$K_{навч.п.}^{ЕС} = \frac{Q_{навч.п.}^{ЕС}}{Ч_{нас}}, \quad (1.23)$$

де $Q_{навч.п.}^{ЕС}$ – кількість організованих органами місцевої влади навчальних поїздок з тематики сільського зеленого туризму до держав-членів ЄС; $Ч_{нас}$ – чисельність населення регіону.

Показник 11 – Кількість тренінгів, відповідних конференцій, засідань за круглим столом, семінарів для сільського населення із залученням експертів ЄС, відносно чисельності сільського населення області ($K_{зах}^{ЕС}$).

Розраховується за формулою:

$$K_{зах}^{ЕС} = \frac{Q_{зах}^{ЕС}}{Q_{суб.тур}}, \quad (1.24)$$

де $Q_{суб.тур}$ – кількість організованих органами місцевої влади заходів для сільського населення із залученням експертів ЄС; $Q_{сіль.нас.}$ – чисельність сільського населення області.

На завершальному етапі розрахунку індексу євроінтеграційного поступу регіонів України було використано картографічний метод і складено карту України, де регіони зафарбовані в різні кольори, відповідно значенню індексу (див. рис. 1-2). [29].

Рис. 1. Індекс євроінтеграційного поступу регіонів України

Рис. 2. Індекс євроінтеграційного поступу регіонів України. Динаміка індексу 2014-2016 рр.

Резюме: У 2016 році Херсонська область зайняла 12-те місце у загальнонаціональному рейтингу, за два роки перемістившись на 5 позицій вгору. Перебування області в середині загальноукраїнського рейтингу забезпечують здебільшого показники інституційної підтримки євроінтеграційного поступу.

Найкращі показники області – обсяг грошових переказів фізичних осіб з ЄС до регіону, середньорічний темп зростання імпорту регіону до країн ЄС, кількість заходів з економічних питань виконання УА, кількість проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС.

Найгірші показники області – Індекс інвестиційної відкритості регіону для ЄС, Коефіцієнт зовнішньоторговельного обороту регіону з ЄС, Індекс проникнення імпорту з ЄС, кількість навчальних поїздок з тематики сільського зеленого туризму до держав-членів ЄС, кількість договорів про двостороннє співробітництво з питань розвитку сільського зеленого туризму, кількість проведених презентацій економічного та інвестиційного потенціалу регіону в органах і структурах ЄС. [29].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ВІДМІН ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ

2.1. Аналіз результатів опитування учнів 9 класу

Для того, щоб з'ясувати обізнаність школярів в темі євроінтеграції і їх ставлення до цього процесу було використано метод анкетного опитування. Розроблено спеціальну анкету (Додаток А).

Під час педагогічної практики в ЗОШ № 16 проведено опитування учнів 9 класу за розробленою анкетною. Опитано 24 учня. Висновки за результатами опитування (рис. 3-4):

- переважна більшість -15 учнів (62,5%) підтримують євроінтеграцію, 9 (37,5%) – не підтримують;
- 23 учня (переважна більшість) на уроках географії вивчали питання євроінтеграції;
- жоден учень не зміг навести приклад успішної історії євроінтеграції (проект або підприємство в регіоні);
- найменше відзначили такі переваги результатів євроінтеграції як формування середнього класу, залучення інвестицій, зміна технологічного укладу господарювання.
- Жоден з учнів не відповів, що на рівень євроінтеграції нашого району впливає потужна інституціональна підтримка цього процесу.

Результати опитування було використано у підготовці методичних рекомендацій.

Рис. 3. Розподіл відповідей респондентів на питання: «Які переваги економічної євроінтеграції нашого регіону тобі відомі?»

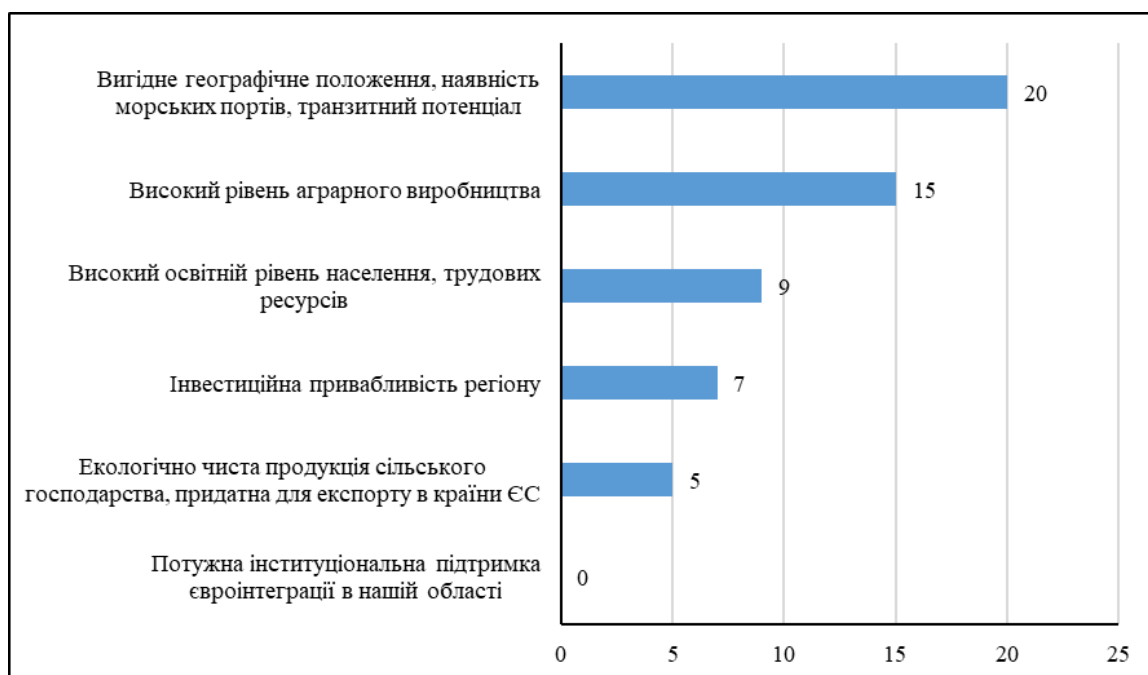

Рис. 4. Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Які переваги нашої області на твою думку найбільш позитивно впливають на євроінтеграцію регіону?»

2.2. Аналіз навчальних програм та підручників шкільного курсу географії

Аналіз навчальної програми з географії для 6-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів [26] показав, що у розділі «УКРАЇНА І СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО» поняття «євроінтеграція» навіть не згадується. Вказується лише, що знаннєвий компонент полягає в тому, щ (учень) «розуміє сутність тенденцій розвитку світового господарства (інтернаціоналізації виробництва, інформатизації, глобалізації, **регіональної економічної інтеграції**)». Аналіз діючих підручників з географії для 9 класу представлений у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Аналіз підручників з географії для 9 класу з позиції наявності теоретичного в практичного матеріалу

Підручники	Економічні інтеграційні утворення		Європейський Союз		Євроінтеграція регіонів України	
	Теоретичного матеріалу	Практичних завдань	Теоретичного матеріалу	Практичних завдань	Теоретичного матеріалу	Практичних завдань
О.Ф.Надтока, О.М.Топузов	+	+	+	-	-	-
П.О. Масляк, С.Л.Капіруліна	+	-	+	-	-	-
В.Ю.Пестушко	+	-	-	-	-	-
Довгань Г. Д., Стадник О.Г.	+	+	+	-	-	-
Бойко В.М.	+	+	+	+	-	-
Гільберг Т.Г та ін..	+	+	+	+	-	-
Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р.	+	+	+	-	-	-

Проведено аналіз 7 підручників з географії для 9 класу, які видані в 2016-2017 рр. (Див. Табл. 1). В більшості з них є матеріали і практичні завдання з питання «економічні інтеграційні утворення», теоретичні матеріали щодо Європейського Союзу. Проте, в підручниках немає

матеріалів, які викладені в дипломній роботі – з питання «євроінтеграції регіонів України». Тому зроблено висновок про практичну значущість дипломної роботи, методичних рекомендацій, які викладені в даній роботі.

2.3. Методичні особливості вивчення теми «Регіональні відміни євроінтеграційного поступу України» у шкільному курсі географії

Використання публікацій в ЗМІ. Одним із методів вивчення теми у шкільному курсі географії є використання публікацій українських ЗМІ, які доцільно пропонувати учням для самостійного аналізу. Такі публікації треба супроводжувати методичними рекомендаціями, контрольними запитаннями, тощо. Проте треба особливо вимогливо ставитися до відбору таких публікацій для використання на уроці, зважаючи на широку розповсюдженість в наш час усіляких фейків, неякісних і шкідливих матеріалів. Тому до відбору публікацій ЗМІ, особливо – з Інтернет-джерел треба підходити вимогливо і критично. Необхідно зважати на оцінки українських вчених щодо особливостей висвітлення євроінтеграційної тематики в медіа ресурсах. Зокрема Тарнавська І. О. пише: «Аналіз публікацій українських медіаресурсів «Дзеркало тижня» і «День» за період 2013–2018 рр. продемонстрував наявність низки проблем, які свідчать про недоліки системи вітчизняного інформаційно-аналітичного забезпечення українських євроінтеграційних процесів. Серед них можна назвати обмеженість тем обговорення, надмірну стандартизацію публікацій, суху констатацію фактів, а не спробу розпочати, а потім вести суспільне обговорення певних питань, зміщення акцентів. Ці проблеми, на жаль, призводять до недостатнього розуміння соціумом законотворчих, владних, соціальних ініціатив та рішень. Використання ж зазначеної тематики задля популяризації певних тем та інформаційних майданчиків взагалі несе суттєві репутаційні ризики як для ЗМІ, так і для концепту євроінтеграції як такого» [24].

Необхідно врахувати психолого-педагогічні основи мотивації учнів до вивчення географії.

Основу навчальної діяльності складає пізнавальна мотивація: предметом потреби є самі знання і вміння; є орієнтація на процес і способи отримання знань.

Таким чином, актуальним для роботи з дітьми підліткового віку є визначення спрямування мотивів. Можна виділити дві тенденції: мотив досягнення успіху і мотив уникнення невдачі. Школярі, мотивовані на досягнення успіху, зазвичай ставлять перед собою деяку позитивну мету, активно включаються в її реалізацію, вибирають засоби, спрямовані на досягнення цієї мети. Інакше поведуться підлітки, мотивовані на уникнення невдач.

Причини послаблення інтересу до навчання географії:

- 1) нестійкість чи недостатність сформованості позитивного ставлення до учбової діяльності;
- 2) при загалом свідомому і відповідальному ставленні до навчання верх беруть захоплення чимось стороннім, що призводить до нехтування обов'язку щоденно готувати уроки;
- 3) непричетність до трудових зусиль, неготовність і неспроможність без допомоги батьків (як це було раніше у початкових класах) справлятися із навчальними завданнями;
- 4) не систематичність виконання навчальних завдань, праця ривками, що зумовлює бажання вдаватися до різних легких нечесних способів (шпаргалок, списування у товаришів).

На основі аналізу причин ослаблення інтересу до навчання географії пропонуються рекомендації для розвитку мотиваційної сфери учнів у процесі навчання географії (рис. 5).

Рис. 5. Методичні рекомендації для розвитку мотиваційної сфери учнів

Для вивчення теми доцільно використати методичні основи проблемного навчання географії учнів основної школи.

«Проблемне навчання – це тип навчання, у якому поєднуються систематична самостійна пошукова діяльність учнів з засвоєнням чи готових висновків науки.

У чому сутність проблемного навчання? Його трактують як і принцип навчання, як і новим типом процесу, як і метод навчання, як і нову дидактичну систему. Під проблемним навчанням зазвичай розуміється така організація уроків, яка передбачає створення під керівництвом вчителя проблемних ситуацій та активнішу самостійну діяльність учнів з їх вирішення.

У створенні проблемних ситуацій слід дотримуватись таких правил:

- завдання полягає в тих знаннях і вміннях, якими володіє учень;
- невідоме, яку треба відкрити, становить що підлягає засвоєнню загальну закономірність, загальний спосіб дії чи деякі умови виконання дії;

- виконання проблемного завдання повинно викликати в учня потребу вивчення знань.

- запропоноване учневі проблемне завдання має відповідати його інтелектуальним можливостям.

- проблемне завдання має передувати поясненню що підлягає засвоєнню навчального матеріалу .

За результатами нашого опитування учнів ЗОШ № 16, яке я провела під час педагогічної практики, на питання анкети «5. НАПИШИ, БУДЬ ЛАСКА, НАЗВУ ВІДОМОГО ТОБІ УСПІШНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОЕКТУ, ЯКИЙ РЕАЛІЗОВАНО В НАШІЙ ОБЛАСТІ ЗАВДЯКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ, ВКАЖИ МІСЦЕ ЙОГО РОЗТАШУВАННЯ» – не зміг відповісти жоден із 24 опитаних учнів 9 класу. Це свідчить про конкретній недолік у вивченні теми євроінтеграції – відсутність конкретності знань. Щоб запобігти такому недоліку ми розробили рекомендації по використанню кейс-методу у вивченні теми. Розроблено, описано 2 приклади успішної євроінтеграції в Херсонській області. Учням пропонується прочитати кейси і обговорити їх на уроці – підготовлено запитання до цих кейсів.

Ми розглянули case-method, методуку застосування цього інтерактивного методу в процесі професійної підготовки майбутніх учителів географії. Класифікаційні параметри case-method такі: за рівнем застосування - загально педагогічний метод; за орієнтацією на особистісні структури - інформаційно-операційний; за характером змісту - загальноосвітній; за організаційними формами - альтернативний класно-урочному; за переважаючим методом - діалогічний; за категорією навчаючих - масовий .

«Case-method» є інтерактивним методом навчання, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціалістів. Він сприяє розвитку винахідливості, вмінню вирішувати проблеми, розвиває здібності проводити аналіз і діагностику проблем Сутність case-method полягає в аналізі на практичному занятті спеціально розроблених проблемних ситуацій (case-tasks), шляхів і способів їх вирішення; в оцінці і

прогнозуванні наслідків прийнятих рішень. Цей метод дає змогу змінити положення учня з пасивного до активного. При цьому вчитель має безпосередній зворотний зв'язок і може негайно зреагувати на неправильно зрозумілі концепції або неправильні уявлення учнів.

Завдання 1. Використання промисловим підприємством переваг євроінтеграції. Успішна історія Цюрупинського паперового комбінату.

Умова: Знайдемо в Інтернеті сайт цього підприємства і підготуємо розповідь про історію його модернізації завдяки перевагам євроінтеграції нашого регіону.

Методичні вказівки: Угода про асоціацію / ПВЗВТ сприяє впровадженню європейських стандартів промислового виробництва українськими товаровиробниками та одночасно робить їх продукцію привабливою за ціною через преференційні тарифи порівняно з третіми країнами. Це підтверджує і приклад підприємства ТОВ «ЦПК» (Цюрупинського паперового комбінату) в м. Олешки Херсонської області, що виготовляє фільтрувальний папір, фільтри та елементи очищення палива, масла, повітря для автомобільної техніки, спецтехніки, компоненти пінополіуретанових систем..

Завдання № 2. Електротехнічна галузь в Херсонській області

Проблема. Географічна близькість до країн ЄС (Нова Каховка) сприяє інтересу великих європейських компаній до України. Це дозволяє вітчизняному виробнику виконувати замовлення оперативніше, ніж азіатські конкуренти. Але ще донедавна застаріле обладнання та низький рівень кваліфікації кадрів (пов'язаний з трудовою міграцією працівників), зумовлювало неготовність підприємства конкурувати з великими експортерами продукції. Разом з тим, засоби тарифного регулювання ЄС робили продукцію у зазначеному сегменті неконкурентоспроможною порівняно з європейською. Завдання учням – проаналізувати, яким чином підприємству вдалося вирішити проблему?

Реформа. 1 січня 2016 р. набрала чинності Угода про асоціацію / Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС (ПВЗВТ). У рамках Угоди, на промислові товари з України було запроваджено пільгові ставки ввізних мит. В результаті цього, підприємствам, чия продукція відповідала європейській якості, стало вигідно та простіше експортувати до ЄС. Співпраця з закордонними замовниками дозволяє долучатися до світових технологій, поступово проводити модернізацію обладнання.

Результат євроінтеграції. Стабільно висока якість, широке різноманіття варіантів та конкурентна ціна дозволили продукції компанії ТОВ «Завод великих електричних машин» зайняти лідируючі позиції не тільки серед українських виробників електротехнічної галузі, але і в багатьох випадках витіснити аналогічну імпорتنу продукцію. Продукція компанії відповідає вимогам національних стандартів якості, пройшла процедуру оцінки відповідності вимогам директив ЄС та маркована знаком СЕ . Це дозволяє продавати продукцію не тільки в Україні та країнах ЄС, але й у Росії, Туреччині, Казахстані.

ВИСНОВКИ

В дипломній роботі розглянуто регіональні відміни євроінтеграційного поступу регіонів України з допомогою розрахунку субіндексів торгівельних зв'язків регіонів і ЄС і інституціональної підтримки євроінтеграції органами місцевої влади. Ці відміни розглядаються як вимір міжрегіональної економічної диференціації. Розраховано індекси євроінтеграційного поступу регіонів і розроблено карту України на основі порівняння індексів. Показано місце Херсонщині в євроінтеграції України порівняно з іншими регіонами.

Зроблено аналіз підручників з географії для 9 класу з точки зору викладення теоретичних і практичних матеріалів з євроінтеграції регіонів України.

Проведено опитування учнів 9 класу з метою визначити знання і відношення учнів до проблеми.

На основі проведених досліджень розроблено методичні рекомендації по вивченню теми на уроках географії, зокрема, по використанню кейс-методу, методу проблемних ситуацій, стимулювання мотивації учнів.

З метою організації проблемного навчання для уроку розроблено дидактичний матеріал, до складу якого увійшли кейси-успішні історії євроінтеграції 2-х підприємств у Херсонській області та методичні рекомендації

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь. –М.: Мысль, 1983. – 350 с.
2. Бахчеванова Н. В. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / Н.В. Бахчеванова, С. М. Макуха. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. – 403 с.
3. Географія. Підручник для 9 класу /Г.Д. Довгань, О.Г. Стадник. – Харків: Вид-во Ранок, 2017. – 278 с.
4. Економіка України. Б. Ф. Заблоцький, М. Ф. Кокошно, Т.С. Смовженко. – Львів ЛБК НБУ, 2012. – 580 с.
5. Козак Ю.Г. Міжнародні стратегії економічного розвитку / Ю.Г. Козак, Ю.І. Єхануров, В.В. Ковалевський. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 353 с.
6. Кочетов Э. Г. Геоэкономика: Освоение мирового экономического пространства: учеб. для вузов по курсу «Мировая экономика» / Э.Г. Кочетов; [авт. Вступ. ст. В. Кузнецов]. – М.: Норма, 2010. – 511 с.
7. Озем Г.З., Шавель А.Н. Теоретико-методологические аспекты географического исследования внешней торговли // Эволюция общественно-географической мысли: материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Санкт-Петербург, 29–30 сент. 2012 г.) / под ред. А.Г. Дружинина, А. И. Чистобаева. СПб., 2012. С. 207–216
8. Олійник Я. Б. Географія світового господарства(з основами економіки): навч. посіб. / рекомендовано МОН / Я. Б. Олійника та ін., за ред. Я. Б. Олійника, І. Г. Смирнова. – К., 2011. – 640 с.
9. Поглиблення відносин між ЄС та Україною Що, чому і як? / Під ред. М. Емерсона і В. Мовчан // Центр європейських політичних досліджень (CEPS), Брюссель Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД), Київ. – 267 с.

- 10.Поручник А.М. Стратегії конкурентного розвитку у глобальній економіці / А.М. Поручник, Я.М. Столярчук, А.М. Колот. – К.: КНЕУ, 2016. – 331 с.
- 11.Современные тенденции мирового развития / А.В. Коротаев, Д.А. Халтурина. – М.: Книжный дом «Либроком», 2009. – 240 с.
Малванов И. Модели социально-экономического развития Индии/ И. Малванов // Проблемы теории и практики управления. – 2009. – №5. – С. 40 – 49.
- 12.Стеценко Т.О. Управління регіональною економікою: навч. посіб. / Т.О. Стеценко, О. П. Тищенко. – К.: КНЕУ, 2009. – 472 с.
- 13.Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики / О.Г. Топчієв // Навчальний посібник для студентів географічних та економічних спеціальностей. – Одеса: Астропринт, 2005. – 650 с.
- 14.Топчієв О.Г., Мальчикова Д.С., Яворська В.В. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Навч. посіб. / О.Г. Топчієв, Д.С. Мальчикова, В.В. Яворська. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 372 с.
- 15.Фаминский И.П. Мировое хозяйство: динамика, структура производства, мировые товарные рынки (вторая половина XX – начало XXI в.): учеб. пособие / И. П. Фаминский. – М.: Магистр, 2010. – 671 с.
- 16.Шаров О.М. Цивілізаційні основи національних стратегій економічного розвитку / О.М. Шаров // Економічний часопис. – XXI. – 2014. – № 5/6. – С. 4 – 7
- 17.База даних українських експортерів
http://ukrexport.gov.ua/rus/ukr_export_exporters/?country=ukr
- 18.Державна служба статистики України. – – Режим доступу
<http://www.ukrstat.gov.ua/>
- 19.Порядок денний асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію від 16.03.2015 р.

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3fshowHidden=1&art_id=243281941&cat_id=223345338&ctime=1266423569791
20. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80#n12>
21. Повний звіт за 2014 – 2016 роки. можна завантажити за посиланням:
<http://pfirs.org/produkti/book/74-ieep-report-2018-final/3-produkti.html>
22. Статистична інформація Головного управління статистики у Херсонській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
www.ks.ukrstat.gov.ua
23. Third Country Establishments List per Country –
https://webgate.ec.europa.eu/sanco/traces/output/non_eu_listsPerCountry_en.htm
24. Кисельов Ю.О. Геософічні аспекти європейської інтеграції України. -
[nbuv.gov.ua > j-pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf)
25. Тарнавська І. О. Специфіка висвітлення євроінтеграційних процесів в Україні. -
[irbis-nbuv.gov.ua > cgi-bin > irbis_nbuv > cgiirbis_64 > cstech_2019_19_...](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64/cstech_2019_19_...)
26. Географія. 6– 9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – Електронний ресурс. – Режим доступу:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2020/geografiya-6-9-14.07.2017.pdf>
27. Методика викладання європейської інтеграції. Матеріали всеукраїнського науково-методичного семінару. В рамках проекту Еразмус+ напряму ім. Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMOMODULE Європейська політична інтеграція: історична

- ретроспектива та сучасність. Глухів, 15 грудня 2020 р. / Упорядник: О. Чумаченко. Глухів, 2020. 135 с Електронний ресурс. – Режим доступу: https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/14012/1/Hlukhiv_43-47.pdf
28. Даниленко Л. І. Перспективи та виклики євроінтеграційних процесів для України навч.-метод. матеріали / Л. І. Даниленко, І. В. Поліщук. – К. : НАДУ, 2013. – 132 с. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Navch_Posybniky/b9495ad9-9223-471a-8685-46d10342551e.pdf
29. Індекс Євроінтеграційного Економічного Поступу в Україні: три роки на шляху до єдиного європейського економічного простору 2014 – 2016 рр. - Електронний ресурс. – Режим доступу: www.pfirs.org/produkti/book/74-ieep-report-2018-final/3-produkti.html
30. Теоретико-методологічне обґрунтування побудови Індексу євроінтеграційного економічного поступу у регіональному вимірі.
31. Сайт Херсонської обласної державної адміністрації - Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://khoda.gov.ua/>

Додаток А.

АНКЕТА

Для учнів 9 КЛАСУ ЗОШ, які вивчають географію

Шановний друже, просимо відповісти на запитання анкети, присвячені вивченню теми економічної євроінтеграції України. Твої відверті відповіді допоможуть розробити відповідні методичні рекомендації вчителям по вивченню цієї теми.

1. ЧИ ПІДТРИМУЄШ ТИ ЕКОНОМІЧНУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЮ НАШОГО РЕГІОНУ?
  1. Так
  2. Ні
2. ЧИ ДОВОДИЛОСЯ ТОБІ ВИВЧАТИ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ?
  1. Так
  2. Ні
3. ЯКІ ПЕРЕВАГИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НАШОГО РЕГІОНУ ТОБІ ВІДОМІ? (обведи кружальцем номера всіх варіантів відповіді, які ти вважаєш відомими тобі)
  1. Зростання ВВП нашої області
  2. Зростання експорту товарів в країни ЄС
  3. Зростання імпорту товарів, вироблених в країнах ЄС – в нашу область.
  4. Залучення інвестицій в нашу область з країн ЄС.
  5. Покращення економічних стандартів в господарстві нашої області.
  6. Підвищення рівня життя населення області.
  7. Осучаснення економічної культури населення нашої області.
  8. Розвиток малого і середнього бізнесу в нашій області.
  9. Зростання чисельності середнього класу в нашій області.
  10. Реалізація нових інфраструктурних проектів в нашій області.
  11. Зміна технологічного укладу в господарстві нашої області.
  12. Інше(напиши, що саме)

4. ЯКІ ПЕРЕВАГИ НАШОЇ ОБЛАСТІ НА ТВОЮ ДУМКУ НАЙБІЛЬШ ПОЗИТИВНО ВПЛИВАЮТЬ НА ЄВРОІНТЕГРАЦІЮ РЕГІОНУ?

(обведи кружальцем номера всіх варіантів відповіді, які ти вважаєш правильними)

1. Вигідне географічне положення, наявність морських портів, транзитний потенціал
  2. Високий освітній рівень населення, трудових ресурсів.
  3. Високий рівень аграрного виробництва.
  4. Екологічно чиста продукція сільського господарства, придатна для експорту в країни ЄС.
  5. Інвестиційна привабливість регіону.
  6. Потужна інституціональна підтримка євроінтеграції в нашій області.
  7. Інше (напиши, що саме).:
5. НАПИШИ, БУДЬ ЛАСКА, НАЗВУ ВІДОМОГО ТОБІ УСПІШНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОЕКТУ, ЯКИЙ РЕАЛІЗОВАНО В НАШІЙ ОБЛАСТІ ЗАВДЯКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ, ВКАЖИ МІСЦЕ ЙОГО РОЗТАШУВАННЯ. :
-

-
- Такі проекти і успішні історії євроінтеграції в нашій області мені не відомі.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Сінкевич Олена Вікторівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;

• використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не піддроблювати документи;

- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

_____

(дата)

_____

(підпис)

_____

(ім'я, прізвище)